

KOMPENDIUM I ETNOGRAFISK METOD

En föränderlig text

Innehåll

VARFÖR ETNOGRAFISK FÄLTARBETE?	2
ETIK	4
UT I FÄLT	6
Observation och deltagande observation	6
Fältanteckningar	9
Intervjuer	9
Olika typer av kunskap	11
Enkäter.....	13
Några andra metoder.....	15
DET ANALYTISKA STADIET	17
Kodning	17
Att läsa fältnoterna som data	18
Öppen kodning	18
Memos	19
Indexikalitet.....	19
Rich points.....	20
Teman	22
Fokuserad kodning	22
Integrerande memos.....	23
VID SKRIVBORDET	24
LITTERATURFÖRTECKNING.....	27
ÖVRIGT: NÄMNDA SAJTER OCH ANNAT.....	29

VARFÖR ETNOGRAFISK FÄLTARBETE?

As regards anthropological field-work, we are obviously demanding a new method of collecting evidence. The anthropologist ... must go out into the villages, and see the natives at work in gardens, on the beach, in the jungle; he must sail with them to distant sandbanks and to foreign tribes, and observe them in fishing, trading, and ceremonial overseas expeditions. Information must come to him full-flavoured from his own observations of native life, and not be squeezed out of reluctant informants as a trickle of talk. ... Open-air anthropology, as opposed to hearsay note-taking, is hard work, but it is also great fun. (Malinowski 1948 [1925]: 122-23)

Citatet kommer från en föreläsning som Bronislaw Malinowski höll 1925, och det är en stark uppmaning till antropologer att göra egna fältarbeten. Malinowski räknas som en av den moderna antropologins grundare och det var just fältarbetet som kom att bli utmärkande, och är det än idag nästan ett sekel senare, för antropologin. Antropologen ska ge sig ut bland dem han och hon studerar, tala med dem och iaktta vad de gör. Och antropologen strävar efter att försöka förstå hur världen ser ut från de studerades synvinkel. Genom fältarbete skapas bra data, och att vara i fält är också som Malinowski skriver 'great fun'. Bättre skäl och ett bättre försvar för etnografiskt fältarbete behövs inte.

Det kompendium du läser är en kortfattad sammanställning av vad etnografiskt fältarbete kan innebära. Jag har försökt samla ihop erfarenheter från mina egna och andras fältarbeten för att skapa en första text för dig som vill pröva på att göra ett eget etnografiskt fältarbete. Det mesta är mycket översiktligt behandlat och jag har försökt väga upp den bristen med hänvisningar till annan litteratur om etnografiskt fältarbete. Kompendiet är en första text också i ett annat avseende, den är menad som en ständigt föränderlig, och förhoppningsvis allt bättre, text.

Kompendiet avslutas med fyra stycken appendix som biläggs separat:

Appendix 1 är Sveriges antropologförbunds (SANT) etiska riktlinjer för antropologisk verksamhet, från 1997.

Appendix 2 är ett utdrag om intervjuer från Michael Agars bok *The professional stranger* (1996).

Appendix 3 är ett utdrag om innovativa metoder ur Ulf Hannerz bok *Över gränser* (1983).

Appendix 4 är ett kompendium om referenssystem, litteraturlistor och förkortningar som jag använt och arbetat på sedan mitten av 1990-talet.

Att läsa om etnografiskt fältarbete:

Många av de böcker som jag nämner i kompendiet ger en övergripande bild av etnografiskt fältarbete, samtidigt som de är starka på ett område. Här tar jag upp dem som så att säga är jämnstarka rakt igenom.

Hammersley, M & Atkinson, P 2009 *Ethnography. Principles in practice*. Routledge

I *Ethnography* ger Hammersley och Atkinson en övergripande bild av etnografisk fältarbete, från grundfrågan 'What is ethnography?' till hur man skriver etnografiskt.

Andra övergripande böcker om etnografiskt fältarbete är Repstads *Närhet och distans* och O'Reillys *Ethnographic methods*. Den senare har dessutom 'Further readings' till varje kapitel.

Repstad, P 2007 *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen*. Studentlitteratur.

O'Reilly, K 2005 *Ethnographic methods*. Routledge.

I samlingsverken Robben och Slukas *Ethnographic fieldwork* (2012) och Jones & Watts *Ethnography in social science practice* (2010) kan du botanisera bland ett stort antal artiklar om etnografiskt fältarbete. Cohens *Eating soup without a spoon* (2015) är en personligt skriven skildring av ett fältarbete i en liten mexikansk stad.

Robben, A & Sluka, J 2012 *Ethnographic fieldwork. An anthropological reader*. 2nd ed. Wiley-Blackwell.

Jones, J & Watt, S 2010 *Ethnography in social science practice*. Routledge.

Cohen, Jeffrey 2015 *Eating soup without a spoon. Anthropological theory and method in the real world*. University of Texas Press, Austin.

Och, en lättillgänglig introduktion till antropologiska synsätt ger dig Joy Hendry i sin *An introduction to social anthropology* (2016).

Hendry, Joy 2016 *An introduction to social anthropology. Sharing our worlds*. Palgrave MacMillan

ETIK

Ett etnografiskt fältarbete innebär förhoppningsvis att du som forskare kommer nära andra människor, och att de kommer nära dig. Närheten är en förutsättning för ett bra fältarbete, men det skapar också forskningsetiska problem. Att i ett vetenskapligt arbete skriva om människor som har blivit ens vänner kan kännas som ett svek. Likaså är det lätt för forskaren att börja hålla tillbaka information, försköna, eller på andra sätt ta hänsyn till dem han eller hon skriver om.

Frånsett sådan personlig hänsyn är det bra att komma ihåg att du som forskare inte har någon given rätt att undersöka andra människors liv. Vi forskar om och med människor, med deras medgivande och som något av gäster i deras liv. Därför är det mycket viktigt att respektera de studerades integritet. De måste ges möjlighet att förstå vad deras del i arbetet innebär, och att kunna bestämma om de vill medverka eller inte. Detta betyder inte nödvändigtvis att de också har rätten att kontrollera vad som skrivs och vilka slutsatser som dras i det färdiga vetenskapliga arbetet. Uppsatsen, artikeln, rapporten, avhandlingen, är forskarens ansvar.

Hänsynen till dem du studerar innebär bland annat att forskning ska vara öppen. Det vill säga, du ska inte studera människor i smyg eller under falska förespeglningar. Dold forskning, när de studerade inte är medvetna om forskningen, är bara försvarbar, om ens då, när mycket tunga skäl talar för det. Men gränsen mellan öppen och dold forskning är inte konturskarp. Vissa av de som studeras kommer att känna till mer om forskningen än andra, vissa kommer att bättre förstå forskningens personliga konsekvenser än andra. Ja, frågan är om ens forskaren själv till fullo förstår forskningens konsekvenser?

Vad innebär det då i praktiken att forskningen är öppen? Måste alla alltid vara fullt informerade? Låt säga att du står och pratar med ett par personer som är fullt medvetna om din forskarroll. En tredje person, som inte är lika informerad, ansluter sig och börjar delta i samtalet. Måste du då avbryta för att informera även den nyanlände innan samtalet kan fortsätta? I princip är svaret 'ja', men att informera kan göras på olika sätt. Istället för att göra ett formellt avbrott kan du till exempel flika in något om din forskning och forskarroll, och låta den nyanlände dra sina egna slutsatser. Och om han eller hon vill veta mera, då berättar du mer utförligt. Gränsen mellan öppen och dold forskning är alltså inte konturskarp, och lika svårt är det att definiera vad det innebär att vara informerad, eller att säga hur du ska gå till väga för att informera. Detta varierar från fall till fall, fält till fält. Antropologen Michael Agar diskuterar detta i sin bok *Professional Stranger* (1996: 104-111), och ger förslag, från egen erfarenhet, på acceptabla lösningar. En ledstjärna är att inte ljuga om det man gör eller förtiga när man blir tillfrågad.

Alla människor har förstås rätt till respekt, och till rätten att få avgöra om de vill delta i en studie eller inte. Myndiga människor har enligt lag officiellt rätten att själva bestämma, även om de kan stå i ett beroendeförhållande som gör att de ändå känner sig tvingade. På annat sätt förhåller det sig med omyndiga människor, som till exempel barn. Studerar du om och med barn räcker det inte med att barnen är informerade och säger att de vill delta, deras förmyndare (föräldrarna, antagligen) måste också ge sitt godkännande för att din studie ska vara etiskt försvarbar. Därför kräver sådana studier en hel del etiskt förarbete, till exempel i form av information till föräldrar och att du får deras godkännande. Men se inte ett sådant förarbete som en extra börda, rätt utförd kommer det att hjälpa dig i din studie och

(förhoppningsvis) göra att du undviker framtida problem. Vem vill hamna i denna situation: du studerar om och med barn och har inte informerat deras föräldrar. Barnen berättar hemma, och berättelsen om din egentligen oförargliga forskning börjar anta sinistra övertoner. Föräldrarnas telefonsamtal börjar komma, föräldramöten sammankallas, skolledningen börjar oroas, massmedias intresse börjar väckas ... Ja, förutom att du snart kan bli en riktig (ö-)kändis inte inom bara forskarvärlden, är det nog troligt att din studie har kommit in i en återvändsgränd och måste avbrytas. Och, andra forskare, som kommer efter dig, kommer nog inte att få det lätt att genomföra sina studier.

Det kan vara nödvändigt att skydda den personliga integriteten även för de personer som uttryckligen vill delta i din studie. Därför är det brukligt att man döper om informanter och underlåter att ta med sådan information som kan göra att de lätt identifieras. Likaså brukar man anonymisera platser. En studie om förskolan Linblomman i Linköping kan därför beskrivas som 'en studie av en förskola i mellansvensk stad'. Anonymiseringen av personer och platser fungerar ofta tillfredställande, men ju mer unik en person eller plats är, desto svårare är det med anonymiteten. Och ibland kan det vara väsentligt för studiens syfte att en person och en plats kan identifieras.

Slutligen, att ändra människors och platserns namn skapar ett svårlöst vetenskapsteoretiskt problem. Det omöjliggör, eller i varje fall försvårar, för läsaren att kontrollera rimligheten i forskarens uppgifter och slutsatser.

Att läsa:

Vetenskapsrådet ger rekommendationer om forskningsetik och har en rad publikationer. Dessa hittar du på <http://www.vr.se/etik.4.3840dc7d108b8d5ad5280004294.html> och https://publikationer.vr.se/butik/?_sft_product_cat=forskningsetik En del kan laddas ned gratis, till exempel publikationen *Vetenskapsrådets expertgrupp för forskningsetik God Forskningssed* (2011)

Codex som är en 'webbplats har till syfte att ge tillgång till och kännedom om de etiska riktlinjer och lagar som reglerar och ställer etiska krav på forskningsprocessen'. Nätaadressen är <http://codex.vr.se/>

American anthropological association (AAA) är ledande i arbetet med forskningsetik inriktat för antropologer. Mycket hittar man på *AAA Ethics Blog* <http://ethics.aaanet.org/> Där finns bland annat *Full text on 2012 ethics statement* <http://ethics.americananthro.org/category/statement/> som fungerar som något av en internationell riktlinje för antropologer.

Sveriges antropologförbund (SANT) har inte varit lika aktivt i etikdebatten. Det finns ett kortfattat regelverk från 1997, som jag bilägger som en pdf-fil

UT I FÄLT

Observation och deltagande observation

Allt mänskligt samspel sker i ett sammanhang. Vi anpassar oss inte bara efter vem vi har att göra med, utan också i vilket sammanhang det sker. Därför är det värdefullt att dokumentera sammanhangen när man studera mänskligt samspel. Vi agerar också i en materiell värld som är skapad av människor, som påverkar oss och som vi använder och är medskapare till. Antropologen Daniel Miller är intresserad av detta. I boken *Stuff* (2010: 49-54) beskriver han den materiella världen som en ram (a frame) inom vilken vi agerar. Bäst fungerar en sådan ram när den är osynlig, när vi inte märker eller ens reflekterar över den, menar Miller. Och en ram kan bestå av, och innehålla, allt, från stort till smått: från byggnader och landskap, till mer eller mindre lösa föremål.

Ett mål med observationer är att göra sådana ramar synliga, för att kunna avgöra vad de ramar in för samspel. Ett exempel på en sådan ram är en lektionssal på universitetet. Där finns bord och stolar för studenterna och kanske ett identiskt bord och en identisk stol för föreläsaren. Och de placeras ofta på särskilda sätt: för en föreläsning med lärarens bord och stol längst fram och studenternas bord och stolar vända ditåt; för ett seminarium är de kanske placerade i en fyrkant. Placeringen av bord och stolar definierar det förväntade samspelet: under föreläsningen talar läraren till studenterna; under seminariet förväntar vi oss en diskussion som alla deltar i.

Vi kan enkelt förändra situationen genom att möblera om, från att läraren talar till sina studenter, till att han eller hon talar med dem. Detta är förstås inget som ligger i bordens eller stolarnas natur, eller i deras placering. Istället handlar det om vad vi har för förväntningar förknippade med olika möbler och möbleringar. Ny på universitetet lär du dig snart att så fungerar det här, och vi har troligen varit med om liknande möbleringar och förväntningar tidigare, liksom annorlunda möbleringar och förväntningar. Det behövs få eller inga anvisningar för att vi ska förstå hur vi förväntas samspela.

Än tydligare att ramen är osynlig för oss blir det om vi funderar över varför vi väljer att sitta just som vi gör: läraren längst fram med studenterna vända mot sig. Ingen behöver tala om för oss, vare sig vi är lärare eller student, att det är så vi ska sätta oss i en föreläsningssal. Ingen tänker ens på att man skulle kunna sätta sig på annorlunda sätt (jo, någon gör det kanske). Vad händer om en student sätter sig på lärarens/föreläsarens plats? Antagligen skulle det bli ganska generande tyst, fnittrande och viskande skulle vi fråga oss om det är ett misstag begånget av någon som inte vet sin rätta plats, eller handlar det kanhända om en medveten provokation, en revolts första skott? Poängen är att det inte behövs någon anslagstavla med uttryckliga regler, både föreläsare och studenter vet sina 'rätta' platser. Ramar är svåra att se, de som fungerar bäst är näst intill osynliga för oss, och vi måste anstränga oss för att tänka att det kunde vara annorlunda.

Genom att diskutera ramar är vi redan inne på hur vi människor agerar tillsammans. Olika typer av agerande kan kopplas till olika ramar, men det är nog alltid så att det finns variationer och avvikelser. Ramen styr oss i stort men detaljerna varierar mycket, och ibland kanske ramen inte är tydlig nog för att styra vårt samspel, eller så är ramen i sig själv

mångtydig. Om inte annat beror det också på vilka människor det är som samspelar med varandra i en ram, varför de är där, och faktiskt också vilken tid på dygnet. Klassrummet på en mellanstadieskola kanske verkar vara en stabil enahanda ram, men utan att möblera om används rummet säkert på olika sätt om det är en lektion, ett lärarmöte, eller en föräldraträff. Som fältarbetare bör du därför uppmärksam observera vad det är för slags situation du studerar.

Att begränsa observerandet till hur människor agerar vore som att spela in en stumfilm. För att få din observation mer realistisk ska du komma ihåg att till det som ska observeras hör också det som kallas för 'naturligt tal'. Ett sätt att definiera naturligt tal är att säga att det är sådant tal som skulle förekomma även om inte forskaren vore där. Detta är en definition med uppenbara brister, men dess fördel är att den betonar vad de studerade säger till varandra, inte bara hur de agerar. En nackdel med definitionen är att den utelämnar forskarens talande, och som jag diskuterar nedan är också forskaren en del av det som händer inom ramen.

Det är förvisso omöjligt att observera, och dokumentera allt det som händer inom en ram, liksom att notera alla ramens detaljer. Ett rum kan till exempel beskrivas i näst intill ändlös detaljrikedom, placerar vi dessutom aktiva människor i rummet blir ändlösheten än mer ändlös. Det finns inget givet svar på hur mycket du måste ta med när du observerar. Vad som ska vara med beror på studiens syfte, vad du tror att du kanske kommer att ha nytta av, och framförallt vad du faktiskt klarar av som fältforskare. Är du, till exempel, intresserad av hur färg och ljus påverkar barns lekande, då måste du förstås noggrant observera just rummets färger och ljussättning. Handlar din studie om något annat kanske du kan observera färg och ljus mer övergripande, utan någon större detaljrikedom.

Men det gäller också att inte för snabbt bestämma vad som är viktigt att observera. Innan vi doktorander vid Stockholms socialantropologiska institution gav oss ut i fält brukade vår professor Ulf Hannerz påminna oss om vikten av 'serendipity'. Ordet myntades på 1700-talet och refererar till en persisk saga som, i korthet, handlar om prinsar som gav sig ut för att söka efter något, men hittade något annat, något som de inte hade förväntat sig. 'Serendipitet' betyder alltså, enligt Wikipedia, '... en oavsiktlig upptäckt, en positiv överraskning vid sökandet efter eller utförande av något annat.' (<https://sv.wikipedia.org/wiki/Serendipitet>)

Överfört till din studie betyder serendipitet att du inte kan vara säkert på vad som kommer att visa sig vara viktigt, eller oviktigt. Därför är det bättre att du kastar ut ditt 'observationsnät' brett till att börja med. När du är säkrare på vad som är viktigt, och vad som inte är det, då kan du snäva in.

Slutligen, hur mycket klarar en fältforskare egentligen av att observera? Om situationen är begränsad till ett fåtal människor på en enda liten plats under en kort tid, då är det förstås förhållandevis enkelt att se och höra det mesta, och att dokumentera det. Annorlunda är det när mycket händer samtidigt på olika håll; då är det svårt för fältarbetaren att observera annat än fragmentariskt. Ett eget exempel på det senare är bygudinnans årliga festival i den sydindiska by där jag gjorde mitt fältarbete. Festivalen varade i nio dygn (frånräknat olika förberedelser), och jag skriver dygn eftersom det var aktiviteter på gång både dag och natt. En del aktiviteter var gemensamma för byn, andra var uppdelade på olika grupper av bybor (och utspelade sig ofta samtidigt). Frånsett att jag inte kunde vara överallt samtidigt, var festivalens längd och intensitet en utmaning. Byborna blev själva alltmer hålogda alltefter som festivalen fortskred, och själv brukade jag somna på någons veranda timmarna innan

gryningen. Boken *Writing ethnographic fieldnotes* (2011: kapitel 2) ger det förnuftiga rådet att du inte ska göra allt för långa pass i fält. Du klarar av några timmar, sedan är det klokt att dra sig tillbaka för att vila, ordna tankarna och fältnoterna. Men du måste vara klar över att det är fragment som du har observerat, inte en helhet. Fragmenten passar in i helheten, men vill du kunna beskriva denna helhet måste du konstruera den, till exempel genom att du passar samman fragment från flera festivaler, eller genom att du fyller ut luckorna mellan fragmenten med andras redogörelser av vad som har skett där du själv inte var närvarande. Många redogörelser för komplexa händelser är sådana konstruktioner, och slarviga forskare vilseleder läsare genom att inte göra tydligt vad som är deras egna observationer och vad som är andras redogörelser.

Man kan sällan räkna bort forskaren från observationen. Även om du försöker göra dig osynlig påverkar du säkert på ett eller annat sätt vad som händer. Antropologerna har därför försökt göra en dygd av nödvändigheten och använder begreppet 'deltagande observation'. Begreppet innebär att forskaren samtidigt deltar och observerar, i olika balans med varandra, ibland mer som deltagare, ibland mer som observatör. Detta är inte bara ett accepterande av en nödvändighet, tanken bakom deltagande observation är att mänskligt samspel är ett samspel där också forskaren ingår. Antropologer accepterar att forskaren påverkar och problemet är snarare att förstå på vad sätt han eller hon påverkar, än att försöka minimera påverkan. För antropologer som gör mycket långa fältarbeten kan detta vara ett mindre svårhanterligt problem än för den forskare som gör ett hastigt nedslag hos en grupp människor. Ju längre du är tillsammans med de människor du studerar, desto mer vänjer de sig vid dig. Du kan inta en accepterad roll och smälter därför in. Samtidigt som detta är en fördel kan en variant av detta vara ett problem. Låt säga att du redan har en roll i en grupp, till exempel som läraren för en klass. Gör du sedan en studie av just den klassen, då gör du också anspråk på en annan roll, som forskare. För dig kanske skillnaderna mellan rollerna är tydliga, men ditt byte till en ny roll kanske inte är lika tydlig för de andra, något som med all säkerhet kommer att påverka samspelet er emellan. Att bedriva deltagande observation är således en balansgång mellan distans och närhet, mellan att vara en bland andra i en grupp och vara en utomstående.

Att läsa:

Dewalt, K & Dewalt B 2002 *Participant observation. A guide for fieldworkers*. Altamira.

Tyngdpunkten i paret Dewalts *Participant observation* (2002) ligger just på det som titeln anger: deltagande observation.

En annan bok som är stark på området är Fangens *Deltagande observation* (2005).

Fangen, K 2005 *Deltagande observation*. Liber

Sajten Dr. Laura Zimmer-Tamakoski's 'The Anthropologist in the Field'

<http://www.theanthropologistinthefield.com/> beskriver på ett rolig och instruktiv sätt hur ett fältarbete kan arta sig.

Fältanteckningar

Fältarbetarens uppgift är att dokumentera och basutrustning är enkel: papper och penna. Vad och hur du ska skriva ned är en personlig fråga. För den ene räcker det med några nyckelord, eller kanske en enkel teckning, som kan fungera som stöd för minnet; för den andre är det viktigt och nödvändigt med utförliga meningar redan från början. Och det beror förstås på vad det är du vill notera och vad man har för framtida syfte med det. Inriktar du till exempel din studie på naturligt tal och vill gå in i detalj på verbalt samspel, då måste du ha utförliga anteckningar. Annars kan du redogöra för vad folk har sagt, inte hur de har sagt det. Det gäller alltså för dig att hitta en stil för anteckningarna som passar bra både för dig som person och för din studies syfte.

Oavsett hur du väljer att anteckna så är det en huvudregel att du inte ska lita på ditt minne. Vi är inte bara bra på att glömma, vi är också duktiga på att redigera minnen. Därför, skriv ut dina anteckningar till en mer utförlig form så snart du kan! Och ju mer du skriver, desto bättre. *Writing ethnographic fieldnotes* (2011: kapitel 2) ger många bra riktlinjer och råd om detta. De första fältanteckningar kallar författarna för 'jotings' och de är till för att stödja minnet. Ett av deras goda råd är: efter några timmar i fält, dra dig undan, sätt dig ner och skriv. Töm ditt huvud på tankar, intryck, minnesbilder, utan att bry dig om sådant som grammatik och struktur. I den här fasen är det kvantitet skrivet som är viktigt, inte kvaliteten på det.

Alla fältanteckningar behöver förstås inte föras med papper och penna. En mobiltelefon fungerar mycket bra för att spela in tal, ta bilder, och kanske för att skriva ned nyckelord och notiser. Men samma sak gäller oavsett vilket hjälpmedel du använder: det du dokumenterar under en observation är bara ett råmaterial som du behöver fylla ut så snart du kan, innan ditt minne börjar spela dig spratt. Kom ihåg, ditt dokumenterande är inte färdigt i och med det du skrivit ned när du observerat en situation. Det behöver minst lika lång tid för att fylla ut ditt material.

Att läsa:

En utförlig bok att läsa om fältanteckningar är Emerson et al.s *Writing Ethnographic fieldnotes* (2011). Boken tar dig med från de anteckningarna till den färdiga texten.

Emerson, M, Fretz, R & Shaw, L 2011 *Writing Ethnographic fieldnotes*. 2nd ed. The University of Chicago Press.

Intervjuer

Deltagande observation gör att det i praktiken är svårt att skilja mellan vad som är observationer av naturligt tal och regelrätta intervjuer. När du deltar talar du ju också ofta, frågar om saker, och forskarens tal fråga blir då en del av det naturliga talet. Tänk dig att du står med en av dina informanter i publiken på en fotbollsmatch. Vilda hurrarop bryter ut, och eftersom du är skymd såg du inte vad som inträffade. 'Vad hände?', frågar du. 'Vi gjorde

mååååål', skriker din informant. Detta är en del av naturligt tal, men också 'fråga-svar' och därför en något av en intervju, om än en mycket kort och informell sådan.

Den informella frågan under matchen kan ses som den ena ändpunkten av en skala av olika typer av intervjuer. Vid den andra ändpunkten återfinns den mycket formella intervjun med sina fastställda frågor och svarsalternativ från vilka det inte går att avvika. Den formella intervjun är som att läsa upp enkätfrågor med 'ja', 'nej' och 'vet ej' som möjliga alternativ. Och däremellan finns det en rad olika typer av intervjuer med mer eller mindre öppna frågor och svar, med mer eller mindre av forskarens kontroll över situationen. För det är nog främst intervjuarens grad av kontroll av intervjun som skiljer de olika typerna åt. I den formella intervjun dominerar utfrågaren, i den informella dominerar den svarande.

Forskaren kan förstås använda sig av flera olika typer av intervjuer, och de är användbara i olika situationer. Den mycket informella intervjun är med sin öppenhet användbar när du utforskar något som du inte känner till mycket om, när 'vad händer'-frågor är de mest relevanta. När du behöver någon som förklarar vad som sker. I motsats är den mycket formella intervjun av stort värde när du känner till ett område mycket bra och kanske bara vill ha bekräftat det du redan tycker dig veta. Till exempel, när du vill undersöka hur vanligt förekommande något är.

Någonstans mellan de två ändpunkterna finns det som kallas för den semi-strukturerade intervjun, och den är mycket vanlig inom kvalitativ forskning. Den semi-strukturerade intervjun försöker sig på konststycket att vara öppen och strukturerad. Öppen på så sätt att det inte finns färdiga och låsta svarsalternativ. Istället försöker intervjuaren att få den intervjuade att berätta. Strukturerad på så sätt att intervjun rör sig inom bestämda områden, kanske systematiskt betar av frågor, teman och områden som är utvalda av intervjuaren. Närmast kan man likna den semi-strukturerade intervjun vid ett systematiskt samtal kring ett ämne. Intervjuaren styr samtalet men lämnar mycket utrymme åt den intervjuade att berätta fritt. Gör du ett mycket långt fältarbete kanske du inte behöver använda den semi-strukturerade intervjun så ofta, du har tid att vänta på att det du är intresserad av kommer upp spontant i naturligt tal. Har du kortare tid till sitt förfogande tvingas du däremot att styra dina informanter till att tala om det som du är intresserad av.

Det finns för- och nackdelar med alla olika typer av intervjuer. En nackdel blir tydlig ju mer strukturerad och formell en intervju är: risken att du inte noterar, eller sällar bort, det som kan vara rich points (se nedan) och som kan få dig att upptäcka någonting som du inte anade. Eller uttryckt i andra ord, risken med den strukturerade intervjun är att den enbart speglar det du tycker sig redan veta. Låt säga att du intervjuar om barnuppfostran och konsekvent får svar som verkar handla om 'religion' från din informant. Om du själv inte tycker att 'religion' är ett bra svar, då är det lätt att sälla bort sådana svar som irrelevanta i en strukturerad intervju. Men, i själva verket kan 'religions'-svar vara högst relevanta för informanten. Ett fall av 'god dag yxskaft'? I sådana fall spelar det nog ingen roll hur bra frågor du ställer, för du lyssnar inte på svaren. En 'god-dag-yxskafts'-fråga/svar skapar förstås förvirring. De kan också vara menade, eller missförstås, som en sarkasm, ett skämt eller ironi.

Olika typer av kunskap

Innan, under och efter intervjun bör du fundera på vad det är för typ av kunskap du har frågat efter. En första skillnad kan vara mellan kunskap som finns oberoende av intervjun och kunskap som är beroende av intervjun. Det förra kan vara till exempel en åsikt som den intervjuade redan har formulerat i ett annat sammanhang och som nu du som intervjuare också får ta del av. 'Tycker du om katter? Ja, det gör jag.' Det senare fallet är annorlunda. Låt säga att den intervjuade tycker om katter men aldrig riktigt har funderat på, eller uttryckt, varför. När du ställer följdfrågan 'Varför tycker du om katter?' kommer den intervjuade att formulera ett svar som hänger samman med just din intervjun. Kunskapen finns inte dessförinnan, så att säga, utan skapas under intervjun, påknuffad av frågan. Naturligtvis är skillnaden inte glasklar. Det är mycket rimligt att hävda att alla svar, och frågor för den delen, skapas i relation till situationen. Fast vissa är mer situationens skapelse än andra.

En annan skillnad handlar om vad för slags kunskap som efterfrågas. En fråga som 'Vad gjorde du fredag kväll mellan klockan 6 och 9?' kan du svara på med 'fakta'. Kanske du måste tänka efter, men du kan nog slutligen nöjaktigt redogöra för vad du faktiskt gjorde den fredagskvällen. Den likartade frågan 'Vad kommer du att göra fredag kväll mellan klockan 6 och 9?' är något helt annat. Den refererar till önskningar, förväntad rutin, prognoser etc. Strängt taget säger den ingenting om vad du faktiskt kommer att göra nästa fredagskväll. Och sedan har vi frågan 'Vad brukar du göra på fredagskvällarna mellan klockan 6 och 9?' Svaret är troligen en förenklad och generaliserad redogörelse, hårt redigerad, som kan handla om vad du faktiskt brukar göra, vad du föreställer dig att du brukar göra, och vad du önskar att intervjuaren ska tro att du brukar göra.

Andra frågor kan vara än mer bedrägliga. De kan referera till saker som faktiskt inte har hänt och som troligen inte kommer att hända, i varje fall inte dig, men som ändå är meningsfulla för dig. Låt säga att jag frågar 'Vad gör du om du ser en berusad kvinna slå sin hund?' Du kanske aldrig har inte sett någon berusad kvinna slå sin hund, och du kommer kanske aldrig att göra det, men du kan föreställa dig att det skulle kunna hända och hur du då skulle bete dig. Fast om du verkligen kommer att bete dig så i en sådan situation, det är en annan sak. Detta är något du kan använda i intervjuer. Skapa ett scenario, placera den intervjuade där, och fråga om denne skulle bete sig, och varför; men svaret handlar nu om normer, ideal, inte om faktiskt agerande. Många intervjuade ger nog också försiktiga svar av slaget 'vad jag vet nu så skulle jag ... men hur jag verkligen skulle handla då, det är jag inte säker på'.

Normer och ideal är kraftfulla ting som vi inte gärna går emot. Vi vet hur vi bör handla, både enligt vår inre kompass och kanske framförallt genom hur vi bedömer att andra kommer att bedöma oss. Det gör att vissa frågor enbart ger standardiserade och offentligt acceptabla svar. Vi kanske har andra åsikter och skulle kunna ge andra svar, men vi väljer att inte göra det, av olika skäl. Eller kanske vi väljer att ge ett provocerande svar just för att vi vill provocera intervjuaren? En del menar att de med sådana frågor inte kommer åt 'sanningen', det vill säga det folk verkligen tycker. Till en viss del är detta riktigt, vi får ett hårt redigerat svar som faktiskt inte säger mycket mer än att på detta viset svarar folk ofta när de blir intervjuade om frågor som är tyngda av moral och offentliga ideal. Frågan är förstås vad som är 'sanningen'? I olika kretsar, i olika miljöer, i olika tider, beroende på vem vi tror att vi talar med, ger vi olika svar. Ibland är vi tysta, defensiva, eller svarar som vi tror att vi bör. Det behövs ingen

Storebror som ser oss, för vi är alla storebröder. Ibland 'talar vi ur hjärtat'. 'Sanningen', vad vi egentligen tycker, varierar med olika sammanhang. Eller uttryckt på ett annat sätt, vad som är 'sanningen' skapas, omskapas och nyskapas, tillsammans med andra människor.

Slutligen har vi frågor som är av så privat och känslig natur att de både är svåra att ställa och besvara. Det handlar om sådana områden som man först kan beröra när man känner varandra verkligen bra, och det finns ett starkt ömsesidigt förtroende. Agar ger i *The Professional Stranger* (1996: 146) ett bra råd om hur du kan ta upp sådana ämnen. Kort kan hans metod beskrivas som ett frågande som går från det generella till det speciella. Exemplet handlar om unga fruar som överger sina unga män, vilket är ganska vanligt förekommande i södra Indien. Det vanliga är att den unga frun inte återvänder från ett besök hos sina föräldrar, och det löses vanligen genom att den unge mannen uppsöker henne i föräldrahemmet och lovar bot och bättring. Även om detta händer i många äktenskap är det inte många, i alla fall inte unga män, som vill berätta om det eftersom det är ett mycket skambelagt och privat ämne. Är du intresserad av fenomenet rekommenderar Agar att du börjar på en generell nivå, som den utfrågade inte känner sig personligen engagerad i. Du kan till exempel börja med att fråga: 'Är det vanligt att unga fruar rymmer hemifrån?' Går frågan bra kan du sänka den generella nivån ett steg, till exempel: 'Känner du någon vars fru någon gång har rymt?' Och nu när ni en stund har diskuterat äktenskapsproblem i allmänhet och i bekantskapskretsen, då kanske det fungerar att fråga, med förhoppning om att få ett svar: 'Har din fru rymt någon gång?' Du kan förstås också vända på processen, och gå från det speciella till det generella. Då handlar det inte om hur du hanterar känsliga ämnen, utan kanske om att du vill få en uppfattning om hur vanligt ett fenomen är.

Du kan lära sig mycket om intervjuer genom att läsa handböcker och lyssna till berättelser om hur andra har gått tillväga. Men jag tror inte att man kan lära sig att intervjua på det sättet. Bäst är nog att öva sig, att öva sig, och att öva sig igen. Slutligen, efter en rad löjligen misstag kan du nog bli en skapligt insiktsfull intervjuare.

Att läsa:

Dalen, Monica 2015 *Intervju som metod*. Gleerup

Dalens *Intervju som metod* (2015) betonar just intervjuandets konst. Men boken handlar inte bara om förberedelser och genomförande av intervjuer utan tar också upp etik, och hur intervjumaterialet kan analyseras och presenteras.

Agar, Michael 1996 *The professional stranger. An informal introduction to ethnography*. 2nd ed. Academic Press.

Agars *The professional stranger* (1996) är i mitt tycke den allra bästa boken om etnografiskt fältarbete, och eftersom Agar lägger tyngdpunkten vid intervjuer är just detta bokens starka sida. Problemet är dock att boken har blivit fruktansvärt dyr att köpa. Du kan hitta den på många bibliotek eller köpa ett använt exemplar; se dock till att du får den andra utgåvan.

Enkäter

Enkäter har stora fördelar och många fallgropar. Formellt sätt kan man likna en enkät med en strukturerad intervju. Frågorna är fastställda liksom ofta svaren, och samma frågor ställs till alla deltagarna. Ibland är det intervjuaren som ställer frågorna, lästa från enkäten, ofta får den som deltar läsa frågor och skriva svar på egen hand. I det förra fallet har intervjuaren kontrollen över vad som sker, i det senare fallet är det mer oklart för forskaren vad som händer. Till exempel, vi är nog många som är trötta på att besvara enkäter och vill därför minimera den tid och ansträngning vi lägger på de enkäter vi måste besvara. Helst vill vi undvika att förklara oss i fri text. En kollega lärde mig knepet: om svaren är en skala på 1 till 5 ska du alltid välja ett mellanläge, då går du fri. Väljer du ett extremläge, 1 eller 5, då ökar också förväntningarna på att du ska förklara dig i rutan för fri text. Enkäter ifyllda enligt denna metod ger naturligtvis inte svar på de frågor den ställer, istället är den ett uttryck för en generell ovilja att besvara enkäter.

Enkäter måste alltså vara engagerande och upplevas som viktiga för att ha någon mening. Hur man strukturerar en enkät så att den intresserar svararen är en konst i sig. Faktum är att det finns en hel del forskning om hur man får enkäter att fungera. Bernard (2011) och Trost (2012) ger goda råd om detta, liksom om hur du ser till att få tillbaka de enkäter, ifyllda, du har skickat ut.

En annan djup fallgrop är enkätens frågor. Bäst är om du vet vilka svar du kan förvänta dig, och detta är förstås helt nödvändigt om du har låst svaren vid fasta alternativ. Av detta följer att enkäter fungerar bäst inom områden som du redan känner till mycket om. Rör du dig på okänd mark kan du inte vara säker på om du ställer relevanta frågor, hur eller om besvararna förstår dina frågor, och hur du sedan ska förstå deras svar. I okänd terräng kan resultatet bli en 'god dag yxskaft'-undersökning i tre dimensioner. Detta behöver inte vara bortkastad möda om det kan få upp dina ögon för hur mycket du har att lära om dina informanter och deras värld.

Det faktum att enkäter fungerar bäst om det du redan känner till är en av dess stora fördelar. Låt säga att du vet mycket om en liten grupp människor, kanske för att du gjort deltagande observation, eller intervjuat informanter. Nu vill du få en uppfattning om hur pass unika de är. Alla är vi unika i någon mening, men mycket delar vi också med andra, och det är nu enkäten kommer till nytta. Med väl formulerade frågor, som du kan ana svaren på, kan du med enkätens hjälp täcka in en mycket större mängd människor, och med betydligt större variation, än din lilla grupp. Enkäten kan alltså användas för att generalisera din förståelse, eller utmana den.

Ytterligare en fallgrop med enkäter (ja, det finns många fallgropar, men det gäller för alla metoder) är det urval av besvarare som du gör. Trost skriver mycket, och förnuftigt, om detta, och kontentan är att ett ogenomtänkt urval gör enkäten, eller i alla fall den naiva analysen, mer eller mindre värdelös. Att göra en enkät är alltså långt ifrån en mekanisk metod. Enkäten fordrar stor eftertanke av konstruktören som framförallt måste förstå vad enkäten egentligen mäter. Här kommer de vetenskapliga begreppen validitet och reliabilitet till nytta. Som Nationalencyklopedien enkelt definierar begreppen kan validitet '... betecknas som frånvaro av systematiska mätfel, medan reliabilitet innebär frånvaro av slumpmässiga sådana.'

(<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/validitet>) En ogenomtänkt enkät innehåller med säkerhet såväl systematiska som slumpmässiga mätfel.

En relaterad fråga är hur många besvarade enkäter du måste ha för att resultatet ska vara signifikant, det vill säga statistiskt betydelsefullt. Det finns inget färdigt svar på den frågan. Bland annat beror det på hur många av dina enkäter som inte besvaras, det vill säga bortfallet, och anledningen/arna till detta. Därtill beror det på vad du frågar om, hur du frågar, och hur du har gjort urvalet. Ett dåligt gjort urval kan som sagt betyda att du mäter något helt annat än vad du tror. Dessa problem gäller förstås all kvantitativ forskning, inte bara enkäter. Några kollegor till mig planerade till exempel att göra en studie av vad studenter tittar på i bilder. De ville undersöka två grupper. Den ena gruppen studerade konstvetenskap, vad den andra gruppen studerade minns jag inte. Eftersom mina kollegor inte var bevandrade i statistik vände de sig till en 'expert' som upplyst dem om att de behövde 36 stycken studenter för att uppnå statistisk signifikans. Hur denna 'expert' hade bedömt detta, och vilka frågor mina kollegor ställt till han eller henne, det vet jag inte. Men det är nog klokt att vara skeptisk till siffran 36. Studien valde ut en isolerad faktor (vilket ämne studenten studerar) bland många andra faktorer. Det är lätt att tänka sig att dessa andra faktorer är lika betydelsefulla som studieämnet när det gäller vad man tittar på i bilder. Siffran 36 tycks höra hemma i en föreställning om en endimensionell värld där ens identitet helt formas av ämnet man för tillfället läser på universitetet.

Att läsa:

Bernard, R 2011 *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. 5th ed. AltaMira Press.

<http://site.ebrary.com/lib/linkoping>

Russells *Research methods in anthropology* (2011) är en övergripande metodbok. En av bokens starka sidor är att Russell också tar upp kvantitativa metoder, vilket inte är vanligt för antropologisk metodlitteratur. Vad gäller enkäter rekommenderas hans kapitel om 'sampling' och 'questionnaires'. Boken finns att läsa/ladda ner från Ebrary, en av LiU-bibliotekets e-boksamlingar.

Trost, J 2012 *Enkätboken*. Studentlitteratur.

Trosts *Enkätboken* (2012) är en översikt som behandlar enkäter: allt från praktiska råd (vetenskapligt och erfarenhetsmässigt väl underbyggda) till övergripande frågor, och mycket där emellan.

Några andra metoder

Förutom att observera och intervjua finns det en hel del andra saker som du kan göra i fält. Egentligen är det bara fantasin som sätter gränserna, och det är fritt att 'låna och anpassa' från andra vetenskaper. Ulf Hannerz ger flera exempel från sina fältarbeten i *Över gränser* (1983) (bilagd som pdf-fil). Till exempel, från sitt fältarbete i staden Kanu i Nigeria berättar han om hur han utrustade sina assistenter med kortlekar som istället för de vanliga valörerna hade bilder på olika yrken. Så snart det var tillfälle tog assistenterna fram kortleken och lät informanter lägga ut de olika yrkena i rangordning, vilket de förstås dokumenterade. Ulf:s syfte var att skaffa sig en bred överblick av hur olika yrken värderades.

En annan metod är att låta utvalda informanter skriva dagbok. Detta kan du göra på olika sätt, beroende på vad syftet är. Du kan till exempel låta informanter notera alla 'möten' de har under en viss tid. Detta har jag låtit studenter göra som en övning. De har fått notera alla 'möten' de haft under 48 timmar, och förutom att det är intressant att se vilka kontakter de har (ofta väldigt rutinmässiga) ger det upphov till än intressantare diskussioner om vad som egentligen är ett 'möte'. Facebook, SMS, eller ett telefonsamtal, är det 'möten'? Eller måste man träffa en person ansikte mot ansikte för att det ska vara ett möte? I så fall, är en nick åt en busschaufför, eller ett hej till en kassörska, ett möte? Måste man samtala om något? Om man pratar med sin katt? När du ger informanter i uppdrag att skriva dagbok kan du förstås definiera för dem vad som räknas som ett 'möte', eller odefinierat kan du använda dagboken som en ingång till undersöka vad som är ett 'möte'.

Ju längre tid som informanterna skriver dagbok, desto rikare material skapar de åt dig. Det samma gäller förstås ju fler och mer varierade informanterna är. Vad du måste tänka på är dock att ett längre dagboksskrivande är krävande för informanten, och därför inte något som du slentrianmässigt kan ge som uppdrag. Det är bra att först själv pröva metoden (och det gäller faktiskt för alla metoder) så att du har en uppfattning om vad det är du ber om.

Olika metoder skapar material som är intressant i sig själv. Från ett antal dagböcker kan du kanske kartlägga nätverk och hur de skiljer sig mellan olika personer. Men som jag nämnt ovan kan det material som en metod skapar också ofta användas som ingång för andra metoder, till exempel för intervjuer. Överhuvudtaget tror jag att intervjuandet underlättas om du talar runt något konkret ('möten' noterade i en dagbok) för att få grepp på ett tämligen abstrakt begreppet som 'möten'. Vill du diskutera 'skönhet' kan du visa bilder på olika personer och låta informanten sortera, rangordna, och kommentera dessa. Frågorna ger sig naturligt: Vem är ful och vem är vacker, och varför?

Att göra saker tillsammans med informanter framhäver det resonerande samspelet mellan informant och forskare som jag tycker är ett viktigt mål för intervjuerna. En student skrev för några år sedan sin uppsats om stick-caféer, där människor samlades för att sticka, dricka kaffe och umgås. Naturligtvis satt hon inte bara där och observerade. Hon tog med sig stickor och garn, och stickade och pratade som de andra, och intervjuerna och observerandet gick så att säga av sig självt. Dock, har du händerna upptagna av garn och stickor blir dokumentationen av vad som händer och sägs av nöden något lidande.

Sensmoralen av detta kapitel är: begränsa dig inte till att titta och lyssna. Delta också själv, och sätt gärna dina informanter i arbete!

Att läsa:

För den som funderar på hur man kan gå till väga för att göra etnografiskt fältarbete på nätet ger jag här tips om två böcker om detta: Underberg och Zorns *Digital ethnography* (2013) och Hines *Ethnography for the internet* (2015).

Underberg, N & Zorn, E 2013 *Digital ethnography. Anthropology , narrative and the new media*. University of Texas Press, Austin.

Hine, C 2015 *Ethnography for the internet. Embedded, embodied and everyday*. Bloomsbury Academic

Etnometodologi är en metod som ligger nära etnografiskt fältarbete, och Ten Haves *Understanding qualitative research and ethnomethodology* (2004) är en bra introduktion. Boken finns att läsa/ladda ner från Ebrary, en av LiU-bibliotekets e-boksamlingar.

Ten Have, P 2004 *Understanding qualitative research and ethnomethodology*. SAGE Publications.

<http://site.ebrary.com/lib/linkoping>

Sam Ladners *Practical ethnography* (2014) är en både rolig och informativ handledning i värdet av fältarbete i näringslivet.

Ladner, Sam 2014 *Practical ethnography. A guide to doing ethnography in the private sector*. Left Coast Press.

Fejes och Thornbergs *Handbok i kvalitativ analys* (2009) fungerar bra som översikt av och introduktion till olika metoder. Boken är en samling artiklar om, bland annat: grundad teori, diskursanalys, fenomenologi, och konversationsanalys.

Fejes, A & Thornberg, R 2009 *Handbok i kvalitativ analys*. Liber red.

DET ANALYTISKA STADIET

Kodning

Det finns många olika sätt som du kan använda ditt fältmaterial på. Vilket du använder beror på syftet med forskningen, vilka metoder du har använt och vilket material du har. Ett vanligt sätt är att sortera materialet på är efter olika teman som du vill belysa. Sorteringen kan röra sig från det mycket detaljerade till det mer övergripande; vilket du väljer beror på syftet med forskningen.

För konversationsanalytiker, till exempel, som är intresserade av hur människor samtalar, rör sig kodningen på en mycket detaljerad nivå. De försöker återge i text hur människor talar på ett så nära sätt som möjligt. Tvekan, pauser, grymtningar, människor som talar i munnen på varandra, är sådana saker som noteras och mäts. Michael Tholander och Asta Thunqvist Cekaite ger en kortare introduktion till konversationsanalys i Fejes & Thornberg (2009), en längre introduktion är Jack Sidnells *Conversation analysis: an introduction* (2010). Konversationsanalys är ett detaljarbete som tar mycket tid, och därför brukar konversationsanalytiker arbeta med ett begränsat textmaterial och med situationer som begränsas till ett par eller ett fåtal aktörer. Konversationsanalysen utvecklas ständigt, och man har också börjat analysera människors beteenden i samband med konversation. Materialet blir då än mer komplext och kanske därmed också alltmer begränsat till 'små' situationer.

Sidnells bok (2010) är en bra introduktion till konversationsanalys.

Sidnell, Jack	2010	<i>Conversation analysis. An introduction.</i> Wiley-Blackwell
---------------	------	--

Många sorteringssätt är varianter av det som kallas grundad teori (Grounded Theory). Grundad teori 'upptäcktes' av Barney Glaser och Anselm Strauss och har därefter utvecklats åt olika håll. Glaser och Strauss, till exempel, har med tiden utvecklat olika varianter, och grundad teori finns i än fler skepnader.

Corbin och Strauss *Basics of qualitative research* (2008) presenterar en utveckling av grundad teori.

Corbin, J & Strauss, A	2008	<i>Basics of qualitative research. Techniques and procedures for developing grounded theory</i> 3e. SAGE
------------------------	------	--

Ytterligare en utveckling av grundad teori hittar du i Clarkes *Situational analysis* (2005).

Clarke, A	2005	<i>Situational analysis. Grounded theory after the postmodern turn.</i> SAGE.
-----------	------	---

En kritik som antropologer ofta riktar mot grundad teori är att den är allt för rigid. Robert Thornberg och Karin Forslund Frykedal ger en kort introduktion till en sådan rigid variant av grundad teori i Fejes & Thornberg (2009). En mer flexibel variant finns i *Writing ethnographic fieldnotes* (2011) av Emerson, Fretz och Shaw. Författarna använder en variant av grundad teori för att sortera (koda) sitt fältmaterial, och det är denna som jag sammanfattar som kodning nedan. Mer om detta finns att läsa särskilt i kapitel 6 ('Processing fieldnotes: Coding and memoing') i *Writing ethnographic fieldnotes* (2011). Märk väl att Emerson, Fretz och Shaw främst talar om skrivna fältnoter från observationer. Du kan också mycket väl använda utskrivna intervjuer, och annat material (som foton, filmer etc). Och, jag understryker att detta är ett bland flera sätt att analysera fältmaterial.

Att läsa fältnoterna som data

Det första steget är ett mentalt steg. Du ska nu betrakta ditt fältmaterial som en samling av data som visserligen kommer från ditt fältarbete men som är skilt från det. Det innebär att du mentalt, och även kanske fysiskt, tar ett steg bort från fältet. Det är tid att reflektera över vad du har skapat, dags att analysera den data du har. Kanske måste du återvända till fältet för att komplettera dina data, men nu är dags för arbete i avskildhet vid ett skrivbord.

För att lätt kunna arbeta med dina data ska de vara lätta att överblicka. Förslagsvis är det lättast om du förvandlar ditt fältmaterial till ett enhetligt medium och format: maskinskriven text med breda marginaler och ordentligt radavstånd. Du bör lämna gott om plats för anteckningar! Sidnumrera och lägg gärna också in radnumrering. Alltså, skriv rent dina fältanteckningar och skriv ut intervjuer, om du inte redan har gjort det.

Öppen kodning

När du ordnat dina data i ett enhetligt medium och till ett överblickbart format, då är det dags att börja med en öppen kodning av materialet. Att göra en öppen kodning är i grunden att undersöka vad som finns i materialet.

Den öppna koden består av nyckelord som du skriver i marginalen till ditt fältmaterial. Nyckelorden kan vara tagna ordagrant ur texten eller beskriva vad som finns i texten, och samma ord/text/textdel kan kodas samtidigt på flera olika sätt. Målsättningen är att markera vad som är viktigt i texten, vad den uttrycker, vad den handlar om, och detta kan du göra stycke för stycke, rad för rad, ord för ord.

Bäst är att försöka arbeta så förutsättningslöst som möjligt och försöka låta texten tala, även om koderna på det här stadiet blir väldigt många och varierade. *Writing ethnographic fieldnotes* (2011) rekommenderar också att du undviker att använda allt för sammanfattande koder. Sådana koder hör till ett senare analytiskt skede i processen. En kod, ett stickord i marginalen, som säger 'sociala relationer' är på en allt för sammanfattande nivå, och därför av mindre värde, enligt författarna. Bättre är att försöka hålla sig på en mer konkret nivå, som, till exempel, 'i matsalen, vid lärarbordet'.

När materialet är genomgången har du förhoppningsvis en spretig mångfald av olika koder. Gå då igenom ditt material en gång till och se om du kan utveckla, och komplicera, det än mer. Tänk på att du kan lägga in så många koder som du vill för en och samma textdel. En kod kan till exempel hänvisa till sociala roller, medan en annan hänvisar till sociala strategier.

Det är viktigt att du försöker vara så fri som möjligt i ditt kodande. Det är då det oväntade kan dyka upp! Men det är nog näst intill omöjligt att vara helt fri. Din forsknings syfte, ditt val av intervjufrågor och av vad du har observerat, gör att du redan har en mer eller mindre stark aning om vad det är du letar efter, och vad som finns i materialet. Därför är kodningen något av en kamp mellan det du vill finna och det som finns i materialet. Om du bara hittar det som du förväntar dig, då bör du nog vara skeptisk till hur du har utfört ditt fältarbete. Lika illa kan det förstås vara om du inte hittar något alls av det du förväntar dig.

Memos

När du kodar ditt fältmaterial kommer det säkert upp många tankar kring materialet. Kodning kan tyckas vara ett mekaniskt arbetssätt, men det ger också utlopp för kreativitet. Det kan vara saker som du har glömt att dokumentera (men som vaknar till i minnet när du läser igenom dina anteckningar), insikter om sammanhang, funderingar om vad du borde ha frågat men inte frågade (rich points, se nedan), frågor om indexikalitet (se nedan), och paralleller till sådant som du har läst i böcker och artiklar. Du kanske inte vill föra in dessa tankar i ditt fältmaterial, men du ska inte heller låta dem vara kvar i tankarna. Skriv då ned dem i memos som du kopplar till relevanta delar av ditt fältmaterial. Sådana memos kan vara av mycket olika slag. Några kan ha karaktären av 'att-göra-lista', andra påminna om 'knut-om-fingret', och ytterligare andra vara lösa tankar som inledning till en första analys.

Indexikalitet

När du kodar ditt fältmaterial kan det vara intressant att försöka bestämma det som Michael Agar kallar indexikalitet. Som Agar (1996: 58) använder begreppet indexikalitet är det ett värde på i vilken grad två personer som talar med varandra delar gemensamma föreställningar, eller för den delen ett värde på gemensamma föreställningar inom en grupp av människor. Mellan två personer som känner varandra väl kan indexikaliteten var hög, mellan två personer som är främlingar för varandra är den troligen låg. Till exempel, tänk dig att du möter en nära vän som just har kommit hem från en semesterresa till Mallorca. När du frågar: Hur var det? svarar din vän: Bra! Du behöver inte fråga mer eftersom du vet att för din vän betyder detta 'Bra!' sol, god mat och avkoppling. Du kanske själv har andra semesterpreferenser, men du vet vad din vän menar med 'Bra!'. Låt oss nu säga att du vill berätta om din egen semester på Mallorca för en främling. Ditt 'Bra!' betyder ingenting för denne, och kanske måste du också förklara vad semester innebär, och vad Mallorca är och ligger. Indexikaliteten emellan är då låg.

Indexikalitet är således ett värde, grovt och oprecist, på delade föreställningar. Därmed är indexikalitet också ett värde på kultur som brukar definieras som just delade föreställning. Att

undersöka indexikalitet blir därför intressant; det visar just på graden av gemensamma föreställningar. Genom att systematiskt leta efter exempel på låg indexikalitet kan du därför kartlägga när gemensamma föreställningar saknas.

Ytterligare en intressant sak är begreppet falsk indexikalitet. Med detta begrepp menar jag situationer då aktörer tror att de delar föreställningar men faktiskt inte gör det. Du tror att din väns 'Bra!' betyder att hon har tillbringat sin tid på Mallorca med god mat, vila och solande, kryddat med en eller annan kulturell utflykt. I själva verket betyder 'Bra!' för henne att hon har vänt på dygnet, sovit hela dagarna, och levt ett ytterst utsvävande nattliv på turistkvarterens tveksammare barer och nattklubbar. Så länge ni tror att ni lägger samma innehåll i 'Bra!' är det en situation av falsk indexikalitet; börjar ni närmare undersöka innehållet i era respektive förståelser av hennes 'Bra!' kommer ni att upptäcka att föreställningarna om en bra semester inte var så delade. Det intressanta med falsk indexikalitet är att den fungerar som en gemensam föreställning så länge vi inte undersöker innehållet närmare. Många av de begrepp som vi dagligen använder bygger just på detta; vi kan enas kring begrepp som demokrati, jämställdhet, svenskhet, så länge som vi inte går in i detalj på vad vi menar med dem.

När du skriver din uppsats är det också bra att tänka på textens indexikalitet. Nu är de två personerna som talar med varandra du och din läsare. Så, fråga dig vem du skriver för, och bestäm därmed er indexikalitet, det vill säga hur mycket du behöver förklara. Detta är knepigt eftersom du vet ju oftast inte vem som kommer att bli dina läsare.

Läs mer:

Agar, Michael 1996 *The professional stranger. An informal introduction to ethnography*. 2nd ed. Academic Press.

Rich points

Falsk indexikalitet är på avlägset håll besläktat med begreppet rich point som Agar (1996: 30-34) också använder. Att leta efter rich points i sitt fältmaterial kan vara givande. En rich point är en situation då man inte förstår hur saker och ting hänger samman, och en fascinerande värld av nya samband öppnar sig vid en närmare undersökning. En rich point är alltså subjektiv, det som är en rich point för en person är det inte för en annan.

För att illustrera en rich point berättar Agar (1996: 30-34) om sitt fältarbete i en sydindisk by. En dag skulle han vandra över fälten till en grannby. Det var sen förmiddag och hans kock gjorde i ordning ett knyte med lunchmat. Överst, ovanpå chappatin, la kocken en liten bit kol, och knöt sedan ihop knytet. Kolbiten, vad skulle han använda den till? undrade Agar. Den var för liten för att göra upp en eld med, och han kunde inte tro att kolbiten var menad att användas som krydda. Kocken muttrade någonting om demoner och Agar hann inte fråga mer. Senare, sedan han hade funderat över kolbiten i matsäcksknytet, undersökte han saken närmare. Kolbiten visade sig vara ett skydd mot demoner, och demoner finns det gott om på den indiska landsbygden. Demonerna håller vanligen till vid korsvägar och vid brunnar ute på fälten, och de är särskilt aktiva mitt på dagen. Vissa är dödligt farliga att möta, andra kan nöja sig med att besätta en oförsiktig vandrare. Så långt förklaringen av kolbiten; den omtänksamme kocken ville helt enkelt skydda den oförsiktige Agar.

Men Agar fortsatte att nysta i denna rich points trådar. Han la märke till att det inte var ovanligt att människor blev besatta av demoner. Det var särskilt två kategorier som tycktes bli besatta: unga nygifta kvinnor som flyttat från byn och män som tillfälligt arbetade i storstäderna. Varför just dessa? Förklaring, fann Agar, var att båda kategorierna hade gjort sig sårbara för demonangrepp genom att de hade lämnat sin hemby. En ung nygift kvinna flyttar vanligen till sin mans by. Hon bor i hans föräldrahem där hon ofta har en mycket utsatt position, till dess att hon har fött söner. Att en nygift kvinna var besatt av en demon visade sig genom att hon inte födde barn, att hon var lat och besvärlig, och försökte spela ut sin man mot hans mor. Indiska svärmödrar är ordspråksmässigt än mer besvärliga än svenska. Männen som flyttade till storstaden för att arbeta var också sårbara. Många hade tillfälliga och osäkra arbeten, och bodde i överfulla ungarshotell. Deras besatthet visade sig genom otur i arbetslivet och genom sjukdomar: huvudvärk och magont. Men, om män och kvinnor löpte risk att bli besatt för att de hade lämnat sin hemby, hur kunde de då komma tillrätta med sina demoner? Jo, fann Agar, om man återvänder hem kan demonerna drivas ut av experter genom särskilda ritualer. Agars rich point börjar i en kolbit som han inte förstår och slutar i tankar om hembyns betydelse för hälsa, välgång och goda familjerelationer. Hans rich point öppnade en fascinerande och viktig tankevärld som han inte kände till så mycket om dessförinnan.

Alla rich points leder förstås inte in i okända tankevärldar, det man tror kan vara en rich point kan mycket väl visa sig vara en återvändsgränd. Men möjligheten att hitta en verkligt givande rich point gör det värt att hålla utkik efter dem. I mångt och mycket är det en fråga om att undersöka falsk indexikalitet. Ett problem med rich points är att du sällan upptäcker dem under en intervju. Det är först när du läser igenom utskriften av intervjuen som du inser att detta kan ha varit en rich point som du borde ha undersökt. Därför är det bra att skriva ut intervjuer så snart som möjligt och reflektera över deras innehåll, och att se till att du kan återkomma med följdfrågor.

En strategi, bra till en viss gräns, kan vara att 'göra sig dum' under intervjun. Det vill säga, du frågar om sådant som den intervjuade nog tycker att du borde känna till. Vad du gör är att testa indexikaliteten: menar vi verkligen samma sak med detta ord? Visar sig den förmodade höga indexikaliteten vara falsk, ja, då kan du ha hittat en rich point.

Läs mer:

Agar, Michael 1996 *The professional stranger. An informal introduction to ethnography*. 2nd ed. Academic Press.

Teman

När du kodat färdigt ditt fältmaterial blir det nästa steget att titta närmare på själva koderna. Gör en separat lista med enbart koderna och studera dem utan den text de hör samman med. Du ska nu försöka gruppera koderna efter olika teman, och, naturligtvis, ju rikare material du har, desto bättre blir resultatet (fast det kommer att ta mer tid!).

Den analytiska processen börjar nu. Dina koder är på en detaljnivå och nu kan du börja sammanfatta dem i en mer generellt omfattande kod. Till exempel, du kanske har kodat textstycken som berör relationer i olika sammanhang mellan barn, mellan föräldrar, och mellan föräldrar och barn. Dessa kan du sammanfatta under den mer generella koden 'familjerelationer', och ett tema börjar nu växa fram. Gå vidare och se vilka andra teman du kan hitta, och bestäm om dessa teman kan hör samman med varandra: kanske de belyser ett fenomen från olika synvinklar, med olika aktörer och i olika sammanhang. Du kommer antagligen också att hitta koder som spretar så mycket att de är svåra att sammanföra i ett tema, liksom teman där materialet är bristfälligt. Bestäm dig för att antingen sortera bort dessa koder, eller för att komplettera ditt material så att det blir rikare och fullständigare. Kom ihåg, du kan inte skriva om allt, och kommer inte att använda alla koder. Att leta fram teman ur texten är därför en urvalsprocess, och också kanske något som uppmärksammar dig ditt materials svagheter, och vad du bör förstärka.

De teman du väljer ut blir det som du kommer att skriva uppsatsen om. Och detta visar att processen från fältarbete till färdig text inte är så linjär som den ofta beskrivs. Det är nog få som upptäcker helt nya teman när de går igenom sina koder. När du bestämmer dig för att forska om ett ämne har du säkert redan idéer om vad din forskning ska handla om, idéer som kanske väckts av din läsning av andras tidigare forskning. Dessa idéer blir säkert starkare av att du väljer att göra fältarbete i en viss miljö bland vissa människor. Men även om dina teman därför redan till viss del är givna och har styrt ditt fältarbete, så är inspektionen av koderna ett tillfälle då nya kreativa idéer kan födas, födda ur ditt material.

Fokuserad kodning

När du bestämt teman är det dags att gå tillbaka till ditt fältmaterial för att göra en fokuserad kodning. Denna fokuserade kodningen innebär en ny detaljerad genomgång av ditt fältmaterial, på samma sätt som du gjorde i den öppna kodningen. Men två saker skiljer den fokuserade kodningen från den öppna. För det första har du sorterat bort koder från den öppna kodningen och fokuserar nu på de som hör samman med de teman du valt. För det andra ska du göra den fokuserade koden till mer generell än den öppna. Du sammanför detaljerade koderna till mer generella och abstrakta koder, som i exemplet om familjerelationer ovan. Men låt inte den generella dölja, eller förstöra, det detaljerade; använd gärna en generell kod med detaljerade underkoder.

Redan när du gör din öppna kodning är ditt analysarbete i full gång, men att det är analys du sysslar med blir än mer tydligt under den fokuserade kodningen. Din vetenskapliga text börjar faktiskt nu ta form, och ytterligare ett steg kan du ta med det som *Writing ethnographic fieldnotes* (2011: kapitel 6) kallar för integrerande memos (integrative memos).

Integrerande memos

Integrerande memos liknar de memos jag skriver om ovan, men de har en annan funktion för din allt mer färdiga text. Memos kommenterar ditt fältmaterial, medan integrerande memos binder samman och kommenterar den text du skriver, och själva blir till en del av texten. Ett integrerande memo kan till exempel kommentera en eller flera beskrivningar av en händelse, binda samman lika beskrivningar, kontrastera olika beskrivningar, och föra in andras forskning i din text, och mycket mer. Enkelt uttryckt, om man tänker sig att forskaren använder en beskrivning (utlyft från fältmaterialet) för att berätta om något för läsaren så kan ett integrerande memo ses som forskarens förklaring av det som beskrev. Och ett ytterligare integrerande memo kan diskutera andra forskares, kanske alternativa, förklaringar av liknande händelser.

Writing ethnographic fieldnotes (2011: kapitel 6) ger exempel.

Att läsa:

Hjerm, M, Lindgren, 2014 *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Gleerup.
S & Nilsson, M

Introduktion till samhällsvetenskaplig analys (2014) är stark på kodning och analys. Därtill har boken ett intressant kapitel om hur kvalitativa och kvantitativa metoder kan komplettera varandra. Silvermans *Interpreting qualitative data* (2011) är också mycket bra på data-analys.

Silverman, D	2011	<i>Interpreting qualitative data</i> . 4 th ed. SAGE
--------------	------	---

VID SKRIVBORDET

Hur du konstruerar en text utifrån ditt fältmaterial kommer an på vad du har för syfte med din forskning och i vilken vetenskaplig tradition du rör dig i. I antropologin har fältmaterialet historiskt sett haft en framträdande plats. En del verk är förstås mer teoretiskt orienterade än andra, men det är få som inte förankrar sin teori i någon form av empiri. Därför är antropologi ofta empiri-nära, och kan upplevas som ett berättande om en speciell plats, om särskilda människor, om vissa fenomen. Detta ger stor plats till ditt fältmaterial. Men även här kan man förstås göra på olika sätt. Det jag kommer att beskriva nedan grundar sig på två böcker: Åsa Anderssons monografi *Inte samma lika* (2003) och Emerson et al.s handbok *Writing Ethnographic fieldnotes* (2011). Anledningen till att jag tar upp Anderssons bok är att skrivandets struktur är tydlig i den, och det är en struktur som använder fältmaterial på ett mycket effektivt sätt.

Åsa Andersson monografi *Inte samma lika* handlar om tonårsflickor i en stadsdel Göteborg i slutet av 1990-talet. Monografin bygger mest på intervjuer och Andersson lämnar stort utrymme till sina informanter. I kapitel fyra 'Oskuldstematik och sexualitetens ekonomi' är hennes skriv-struktur särskilt tydlig. Kapitlet inleds faktiskt med ett citat av en av dem, Firhana, och andra informanter följer snart efter.

Andersson, Åsa 2003 *Inte samma lika. Identifikation hos tonåringar i en multietnisk stadsdel*. Symposium.

Schematiskt ser strukturen ut så här:

- **En inledning som introducerar ämnet.**
Enkelt uttryckt 'Kapitlet handlar om detta ämne'.
Du kan som Andersson hålla den ganska kort, med en och annan referens till annan forskning.
- **Citat av vad någon informant sagt.**
Citatet är redigerat, ett urklipp från en intervju som omvandlats till ett nära skriftspråk.
- **Anderssons förklaring av citatet.**
Citat står sällan bra ensamma, de behöver oftast förklaras för läsaren, eftersom de just är klipp ur ett större sammanhang.
- **Anderssons kommentar av citatet.**
Kommentaren går ett steg längre än förklaringen. I kommentaren diskuterar Andersson vad citatet säger i förhållande till kapitlets ämne.
- **Andra forskares kommentarer.**
Andra forskare kan ha gjort liknande studier. Här kan deras erfarenheter och slutsatser komma in.
- **Anderssons kommentarer av andra forskare.**
Och här kommenterar Andersson dessa andra studier, utifrån sin egen studie.
- **Avslutning.**
En kort sammanfattning, och en 'brygga' över till nästa kapitel.

Fördelen med detta sätt att skriva är att informanterna står i centrum. Det de säger kommenteras och jämförs med annan forskning. Informanterna blir inte till en illustration av någon teori. Istället står de centralt i mitten av diskussionen. Och strukturen går lätt att bygga ut. Ett nytt informant-citat kan inleda en ny cykel av forskarens och andra forskares kommenterande, eller förstärka det centrala citatet. Naturligtvis behöver inte kapitlets centrala del bestå av citat, det kan lika gärna röra sig om ett teoretiskt stycke hämtat från litteraturen, eller en eller flera beskrivningar från ditt fält.

Emerson et al.s *Writing ethnographic fieldnotes* (2011: kapitel 7) diskuterar främst hur man kan använda fältmaterial skapat av deltagande observation, inte intervjuer. Den skriv-struktur som författarna förespråkar för att skapa en 'narrative tale' liknar den Åsa Andersson använder i *Inte samma lika*.

Schematiskt är den uppbyggd som följer:

- **Introduction, 'analytic point'**
som introducerar ämnet, 'vad det handlar om'
- **'Orientation information'**
som är den bakgrundsinformation som läsaren behöver: vem, vad, när, etc ?
- **Excerpt (t ex en 'scene')**
som är ett urklipp från din deltagande observation
- **Analytic commentary**
som är din kommentar av excerptet
- **Summary**
som summerar diskussionen

Liksom Anderssons skriv-struktur är detta en struktur som är lätt att bygga ut och som ställer det egna materialet i centrum. Mycket mer, både i detalj och i variation, finns det att läsa om detta i *Writing ethnographic fieldnotes* (2011).

Det finns många böcker om skrivande och det är ett personligt val vilka man tycker är bäst. Här är några som jag vill rekommendera.

Emerson et al.s *Writing ethnographic fieldnotes* (2011) fokuserar på det material som skapas genom deltagande observation. Författarna leder oss från de första nedskrivna fältanteckningarna till den färdiga texten, under rikt diskuterande av olika alternativa sätt att hantera materialet.

Emerson, R, Fretz, R & Shaw, L	2011	<i>Writing ethnographic fieldnotes</i> . The University of Chicago Press.
--------------------------------------	------	---

Jarrick & Josephson *Från tanke till text* (2010) är en vägledning i hur man kan omvandla sina intressanta tankar till en läsbar text. Författarna behandlar allt från övergripande uppsatsstruktur till meningsbyggnad och ordval. En mycket användbar vägledning för den som 'skriver' intressanta texter i huvudet.

Jarrick, A & Josephson, O 2010 *Från tanke till text. En språkhandbok för uppsatsskrivande studenter*. Studentlitteratur.

Orne & Bells *An invitation to qualitative fieldwork* (2015) diskuterar utförligt olika typer av skrivande/berättande

Orne, J & Bell, M 2015 *An invitation to qualitative fieldwork*. Routledge

Strömquist har skrivit två mycket inspirerande och användbara böcker om skrivandet. Den ena heter *Konsten att tala och skriva* (2014), den andra *Skrivboken* (2014). De finns i flera olika upplagor.

Strömquist, Siv 2014 *Konsten att tala och skriva*. 5 upplagan. Gleerups

Strömquist, Siv 2014 *Skrivboken. Skrivprocess, skrivråd och skrivstrategier*. 7 upplagan. Gleerups.

Slutligen, jag hoppas att detta kompendium är dig till hjälp. Kompendiet är som sagt tänkt att vara ett föränderligt dokument. Därför mottar jag gärna dina förslag som förbättrar texten.

Linköping juni-augusti, 2017

Björn Alm

LITTERATURFÖRTECKNING

Agar, Michael	1996	<i>The professional stranger. An informal introduction to ethnography.</i> 2 nd ed. Academic Press.
American anthropological association	2012	<i>Full text on 2012 ethics statement.</i>

Se Övrigt! |
| Andersson, Åsa | 2003 | <i>Inte samma lika. Identifikation hos tonåringar i en multietnisk stadsdel.</i> Symposium. |
| Bernard, R | 2011 | <i>Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches.</i> 5th ed. AltaMira Press.

http://site.ebrary.com/lib/linkoping |
Clarke, A	2005	<i>Situational analysis. Grounded theory after the postmodern turn.</i> SAGE.
Cohen, Jeffrey	2015	<i>Eating soup without a spoon. Anthropological theory and method in the real world.</i> University of Texas Press, Austin.
Corbin, J & Strauss, A	2008	<i>Basics of qualitative research. Techniques and procedures for developing grounded theory</i> 3e. SAGE.
Dalen, Monica	2015	<i>Intervju som metod.</i> Gleerup.
Dewalt, K & Dewalt B	2002	<i>Participant observation. A guide for fieldworkers.</i> Altamira.
Emerson, M, Fretz, R & Shaw, L	2011	<i>Writing Ethnographic fieldnotes.</i> 2nd ed. The University of Chicago Press.
Fangen, K	2005	<i>Deltagande observation.</i> Liber.
Fejes, A & Thornberg, R red.	2009	<i>Handbok i kvalitativ analys.</i> Liber.
Hammersley, M & Atkinson, P	2009	<i>Ethnography. Principles in practice.</i> Routledge.
Hannerz, Ulf	1983	<i>Över gränser. Studier i dagens socialantropologi.</i> Liber.
Hendry, Joy	2016	<i>An introduction to social anthropology. Sharing our worlds.</i> Palgrave MacMillan.

Hine, C	2015	<i>Ethnography for the internet. Embedded, embodied and everyday.</i> Bloomsbury Academic.
Hjerm, M, Lindgren, S & Nilsson, M	2014	<i>Introduktion till samhällsvetenskaplig analys.</i> Gleerup.
Jarrick, A & Josephson, O	2010	<i>Från tanke till text. En språkhandbok för uppsatsskrivande studenter.</i> Studentlitteratur.
Jones, J & Watt, S red.	2010	<i>Ethnography in social science practice.</i> Routledge.
Ladner, Sam	2014	<i>Practical ethnography. A guide to doing ethnography in the private sector.</i> Left Coast Press.
Malinowski, B	1948
[1925]	‘Myth in primitive psychology’ i <i>Magic, Science and religion and other essays.</i> The Free Press.
Miller, Daniel	2010	<i>Stuff.</i> Cambridge. Polity Press.
O’Reilly, K	2005	<i>Ethnographic methods.</i> Routledge.
Orne, J & Bell, M	2015	<i>An invitation to qualitative fieldwork.</i> Routledge.
Repstad, P	2007	<i>Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen.</i> Studentlitteratur.
Robben, A & Sluka, J	2012	<i>Ethnographic fieldwork. An anthropological reader.</i> 2nd ed. Wiley-Blackwell.
Sidnell, Jack	2010	<i>Conversation analysis. An introduction.</i> Wiley-Blackwell.
Silverman, D	2011	<i>Interpreting qualitative data.</i> 4 th ed. SAGE.
Strömquist, Siv	2014	<i>Konsten att tala och skriva.</i> 5 upplagan. Gleerups.
Strömquist, Siv	2014	<i>Skrivboken. Skrivprocess, skrivråd och skrivstrategier.</i> 7 upplagan. Gleerups.
Ten Have, P	2004	<i>Understanding qualitative research and ethnomethodology.</i> SAGE Publications.

http://site.ebrary.com/lib/linkoping |
| Trost, J | 2012 | <i>Enkätboken.</i> Studentlitteratur. |
| Underberg, N & Zorn, E | 2013 | <i>Digital ethnography. Anthropology , narrative and the new media.</i> University of Texas Press, Austin. |

Vetenskapsrådets (2011) *God Forskningssed*.
 expertgrupp för
 forskningsetik Se Övrigt!

ÖVRIGT: NÄMNDA SAJTER OCH ANNAT

American anthropological association: *AAA Ethics Blog* <http://ethics.aaanet.org/> och <http://ethics.americananthro.org/category/statement/>

Codex: etiska riktlinjer och lagar. <http://codex.vr.se/>

Dr. Laura Zimmer-Tamakoski's 'The Anthropologist in the Field'
<http://www.theanthropologistinthefield.com/>

Nationalencyklopedien - 'validitet':
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/validitet>

Sveriges antropologförbund: etiskt regelverk, se Appendix 1

Vetenskapsrådet: rekommendationer om forskningsetik och publikationer.
<http://www.vr.se/etik.4.3840dc7d108b8d5ad5280004294.html> och
https://publikationer.vr.se/butik/?_sft_product_cat=forskningsetik

Wikipedia - 'serendipitet': <https://sv.wikipedia.org/wiki/Serendipitet>